

FİKRƏT QOCANIN MUSIQİ ALƏMİ

Salatin ƏHMƏDLİ

(Əvvəli ötən saylarımda)

Ömrü boyu xalqlar dostluğunun tərənnüm edən bir millətin, torpağın şairi parçalanmış, məhəz o qonşular tərəfindən işgalə məruz qalmış torpağın oğludur. Məhnələrində bunu unutmur. O birbaşa taleyini qaralayan o qara əllərə lənət yağıdırırm, dərdini, həsrətini, qəmimi ifadə etmir. O Araz kimi böyük bir dərdi içində yaşıdan çayların, yağı qonşular yağmalayan Göyçə kimi gölümüzün həsrətlisidir. Bəstəkar T. Hacıyev bəstələdiyi "Arazim" mahnısı həzin bir kədərlə çulğalanıb...

Axma qəlbimdən mənimi,
Axma, a həsrət Arazim,
Könlümün arzusuna
Olma sən sərhəd, Arazim.
Biz gələydiq iki qardaş
Bu çayın sahilinə,
Yuyulaydı üreyimden
Açı, möhənet Arazim.
Müraciət etdiyi Arazla dərdləşir:

Arazim, a Arazim,
Xan Arazim.
Nə danışım, nə yazım,
Gözümdə yanır arzum,
Dilimdə sözün,
Canım, gözüm.

Nəğmələrində birləş, bütövlük arzusu qalaq-qalaq olan şair axan Arazın səsində hiss etdiyi ayrılıq dərdini duyur... bu səsde hər şey var; həsrət, qubar, ayrılıq dərdi, doğmalarına həsrət olanların ahi-fəryadı, acı göz yaşlarının iniltisi, hayqran, ahanale çəkən qəlbərin səsi...

Nəğməni qos nəğməmə,
Qoy yeni bir gün açılsın.
Qos nəğməni xoş nəğməmə,
Gül açılsın.
Nəğməmiz bir körpü olsun.
Əl atdım su götürüm, əl qanadı,
Söz qanadım qırıldı.
Arazim, dərdli sazım,
Nə oxuyum, nədən yazım.
"Odlar yurdum" şeirində (musiqisi R.Qasimovanındır) şan-söhrətli, çox millətli, "süfrəsi bərəkətli" Odlar yurdum Azərbaycanını tərənnüm edir:

Dostlu, qonaqlı şən diyar,
Gur çıraqlı Azərbaycan.
Gülər üzü gülşən diyar,
Al bayraqlı Azərbaycan.
Oğlunu-qızını bəxtəvər bildiyi vətənini insan kimi sevə-sevə vəsf edir:
Bəxtəvərdi oğlun, qızın,
Şərəflidir adın-sözün.
Qara gözlü, günəş üzüm,
Odlar yurdum Azərbaycan.
"Can Bakı" nəğməsi də (musiqisi Ru-həngiz Qasimovanındır) təpədən-dırnağa vətən sevgisi ilə möhürlənib.
Bakı, mən hər zaman
Qoynuna səsləyirsən.
Doğma ana qoynunda
Ruhumu bəsləyirsən.
"Can Bakı", "ürəyimsən, canımsan" dediyi Bakı onun üçün Azərbaycandır.
Bakı, Bakı, can Bakı,
Ey Azərbaycan! Bakı!

Ondan ayrı düşəndə keçirdiyi hissələri dilə getirir:

Könlümə sən düşəndə,
Ürok körpə tək ağlar.
Eniş-yoxuş küçələr
Xatırə dolu bağlar.

F.Qoca dediyimiz kimi hissələrini, duygularını hər fəslin abi-havasına uyğun ifadə etmək ustalığına malikdir. Bahar fəslinin qəlbində yaratdığı coşqunluq, həyat eşi payız fəslində olmadığını bilirik. Payız fəslindən şair bir başqa mənə doğuran hissələrini söyləyir. Sevdiyi insanın intizarından doğan həsrəti payızın həsrəti, əsən ruzgarının yaratdığı üşəntilərlə verir. Emin Sabitoğlunun musiqi bəstələdiyi "Payız gəldi" mahnısı bu gün də dillər əzbəridir, könüllərə yaxın hissələri ifadə edir, insan qəlbinə doğmadır. Şair bu "doğmalıq"dan istifadə edərək sevdiyi insana üz tutur, ayrılığın qəlbində yaratdığı kədəri verir.

Payız gəldi, uçuş, getdi quşlar,
Sən də getdin, bax, yağıdı yağışlar.

Payız gəldi, qərib oldu dəniz,
Bu dənizin gözü yaşı, sənsiz.

Bu "dənizin gözü yaşı" deyən şair özünü dənizə bənzətməklə, müəyyən bir həməhənglik yaratır.

Gözlərim hər axşam axtarır səni,
Ürəyim yollardan qayıtmır evə.
Sənsiz dalğalar da tanımır mənə,
NEYLEYİM, ürəyim heç yatrıb evə.

Küçələrdə, döngələrdə izi qalmış sevgilisinin səsini yarpaqların piçiltisində tapan şair "ışıqlar zil qara gözündən qalib" kimi poetik cəhətdən güclü misralara da yer verir. Dostlarının dərdinə şərik olduğunu, hər axşam könlünü allığı, onu darixmağa qoymadıqlarını söyləyən şair "özümü aldadib hər axşam, səhər, elə bu havanı hey çalışram mən. Vallah, səninçün çox darixmişəm" deyir və bu darixmanın onda yaratdığı təlatümü verir: "Daha ha nə gölmir mənim əlimdən".

"Sərhədçilər" mahnısında (musiqisi M.Əhmədovanındır) vətənin sərhədlərini qoruyan həmvətənərimizin ayıq-sayıq olmalarını, torpaq uğrunda canından belə keçməyə hazır oldularını, iğid oğullarını tərənnüm edir. Şaxtada, qarda, boranda, ən keçilməz sərhəd bölgələrində göz qırpmadan keşik çəkən oğulları alqışlayır. Vətən, arxayın çalış,
Dincəl, işlə, gül, danış.
Sərhədçilərə alqış,
Göz qırpmaz keşikcidir.

Sərhəd səngərlərini alınmaz qala bilir, ilk düşmənlə üz-üzə dayanmış vətən əsgərini oğlu, atası, qardaşı bilir. Vətən sevgisini ürəyində daşıyan mətin oğulların, sərhədçilərin qeyrətini, vüqarını, sərvəxəltığını yüksəkliklərə qaldırır.

Vətən sevgisi gözdə,
Dağda, dənizdə, düzədə.
Adları qəlbimizdə.
Göz qırpmaz keşikcidir.

Sözlərinə Azər Dadaşovun mahnı bəstələdiyi "Mənim də pasportum var" şeiri müştəqilliyyini əldə etmiş, azad, suveren dövlətin vətəndaşı olan şair on milyona yaxın Azərbaycan vətəndaşının adından danişir, sevincini, fəxrini, vüqarını vəsf edir:

Odlar yurdum mənimdi,
Anamı, vətənimdi.
Mənim də pasportum var,
Vətəndaşam mən indi.

P.Bülbüloğlunun ifasında səslənən, "Doymadım sözlərindən", "Dilin can incidəndi", "Bir baxmışan, bir də bax", "Sözlər", "Çiçək tapa bilmədim" kimi onlarla şeirin müəllifi F.Qocanın oynaq, müsiqiyə yatımlı şeirləri nəğməkar şairin könlü duygularının zəngin olduğundan xəbər verir. "Doymadım sözlərindən" şeiri bayati ruhlu şeirlərdəndir.

Doymadım sözlərindən,
O şirin sözlərindən.
Bilseydim ayrıluqdi,
Öpərdim gözlərindən.
Bayati motivli onlarla şeirləri vardır.
Şair ayrılıq, sevgi, həsrət və hicran motivləri ilə zəngin bu şeirdə bayatıların demək olar ki, yaxşı nümunələrini yaratmışdır.

Özizim tel üzündən,
Töküller tel üzündən
Olim səndən üzüldü,
Doymadım gül üzündən.

Və yaxud:
Özizim harda qaldın,
Gözüm yollarda qaldı.
Mən yordan ayrırlanda,
Ürəyim yarda qaldı.

"Dilin can incidəndir" şeirinin allestrasiyası ilk baxışdan diqqəti çökir:
Dişlərin incidəndir,
Dürdəndir, incidəndir.
Özün əcəb gözəlsən,
Dilin can incidəndir.
İncidəndir, incidəndir,
Dilin can incidəndir.

Dilin, dilin, dilin can incidəndir.
Bu bənddə şair 23 dəfə "d" samitini, 34 dəfə "i" saitini, 11 dəfə "C" samitini, 13 dəfə "Ə" saitini, 21 dəfə "n", 9 dəfə "r" samitini işləmiş, şeirin mətninə xüsusi gözəllik bəxş etmişdir. Dərin mənə, yüksək pafos, allestrasiya ilə zəngin şeirin digər bəndlərində də bu səs oynaqlığı diqqətdən yayınmir:

Söz dedin, aldı məni,
Çöllərə saldı məni.
Dilin şahmar ilan tək,
Nə dedim çaldı məni.
Çaldı məni, çaldı məni,
Nə dedim çaldı məni.
Dilin, dilin, dilin nə çaldı məni.

Üçüncü bənddə 21 dəfə "l" samiti, 6 dəfə "ü" saiti, 7 dəfə "a" saiti, 28 dəfə "i" saiti, 5 dəfə "ş" samiti işlənmişdir ki, bu da dediyimiz kimi şeirin məzmun və ifadə gözəlliyyini qat-qat artırılmışdır.

Eyvan güllü olaydı,
Gül sünbüllü olaydı.
Kaş ki, sevdiyim gözəl,
Şirin dilli olaydı.
Şirin dilli, şirin dilli,
Şirin dilli olaydı.
Dilin, dilin, dilin can incidəndi.

Bu keyfiyyətləri "Sözlər" şeirində də görürük. Musiqi ahəngdarlığı gətirən sözlərin işlənmə mexanizminin məzmunla birləşdə vəhdətinin yaratdığı bəddi incəlik oxucu, diniyici zövqünə xidmət edir:

Yollarla sözlər düşər, zərif sözlər.
Sözlərin üstə düşər, kobud izlər.

Söz tapdanar, söz qırılar,
Ürək kimi susar sözlər.

Sözlər, söz qanan gözələr.

Burada 11 dəfə "z" samiti, 12 dəfə "ə" saiti, 10 dəfə "s" samiti, 9 dəfə "a" saiti, 9 dəfə "z" samiti və s. işlənmişdir. Bunun da şeirə gətirdiyi oynaqlıq, rəngarənglik şeir müəllifinin musiqi mətnini yazarkən ustalıq tələb edən məqamlara diqqətlə olmasına.

Gecədən zülmət, səhərdən aydın,
Qılınca iti, çıçəkdən zərif.

Zülmədən acı, şirindər candan
Öldürən sözlər, yaşadan sözlər.

Söz dünyasının bədii mənzərəsini cizan şair ona neçə-neçə bucaq altında baxır, onu bədiiləşdirir...

Gözləri duyan үrkələr
gözədən olar.

Sözləri söz duymayanlar
yerə salar.

Yerə-yurda düşər qalar,

Bahar çağrı qalxar üzə,

Sözlər dənər nərgizə.

F.Qocanın lirik duygularını özündə əks etdirən şeirlərindəki ahəng, ritm bəstəkarları özünə cəlb edib. "Göylər mavi nəğmədir", "Gecə yaman uzundur", "Yollar" kimi yüzlərlə şeirində şair dünyasını, şair xəyalının pərvəzəndigini, ilhamının qanadlandığını görürük. Şair xəyalında Göylər mavi nəğmədir,

Dağlar yaşıllı nağıllar,

Mən nə bilim lalələr,

Düzə hardan yağırlar,

Çöle hardan yağırlar.

Gecələri sevdiyi insana bənzədir, can-

landırır, romantikləşdirir:

Gecə sənin süküntün,

Gündüz gülər üzündür.

Həsretindən uzundur,

Saçlarından uzundur.

Dəniz şairin mavi arzusudur; "həzin-həzin danışar". Göylər də şirin sözüdür... bu şirin sözlərin sayı-hesabı bilinməyən arzulardan doğduğu təbiidir.

"Gecə yaman uzundur" (musiqisi Firəngiz Babayevindir) şeiri lirik şeirin ən gözəl nümunəsidir.

Gözümün işığına

Hər kiprik bir yük olur,

Gecə yaman uzundur.

Bəzən bir ömürdən də

Bir gecə böyük olur,

Gecə yaman uzundur.

Uzun gecələrin fövqündə xəyalları "şirin-şirin", bəzən də "aci-acı", ayrılığın doğduğu hissələri sevdiyi insan tərəfindən yetərincə dərk etməməsinin doğduğu üzüntü bu misraların canindadır:

Xeyallar şirin-şirin,

Xeyallar acı-acı,

Gecə yaman uzundur.

İndi, yəqin, yuxuda

Xumar-xumar gülürsən,

Eh, sən hardan bilirsən,

Gecə yaman uzundur.

F.Qocanın nəğmələrində bir Ürək var. "Dəcəl ürəyim", "Ürəklə oynamazlar", "Ürəyim zərif güldür" kimi şeirlərdə şair Ürəyi ilə birdir. Dəcəl ürəyi ilə söhbətləşir:

Ey mənim ürəyim yan, alış,

Alovlan bir günəş tək, ürəyim, var ol sən.

Nəğməli ürəyim, sən danış,

Üzümdə bir gülüş ol, ürəyim, sən.

Dünyanı işqla sən bəzə,

Ağrını gəl unut, sev, yaşayib döz.

Dayanaq gəl indi, ürəyim, üz-üzə,

Alovlu, ağsaçlı bir insanıq biz.

"Ömrün ilk həmdəmi, ay ürəyim", məhəbbət sənəndə, gözlərim donanda, "ürəyim, sən olarsan ilk gərəyim, var ol sən", - dediyi, "başımın bəlası", canımın alovu, qəlbimin naləsi, ömrümün həm dərdi, həm kömə

(Əvvəli 5-ci səhifədə)

O zaman Heydər Əliyev Moskvada Siyasi Büronun üzvü idi. Onun göstərişi ilə Kaşirada Onkoloji mərkəzi klinikada əməliyyat etdirilər. Ağ ciyərimin sol payını tamam götürdülər. Özüm sağaldım, səsim batdı.

İki il sonra Azərbaycan çalxalanmağa başladı. Sular bulandı. Bəzi ölkələrin əlləri Azərbaycanın bu bulanıq zamanında baliq tutmağa girişdi. Xaos yaratdı, vətən-

FİKRƏT QOCANIN MUSİQİ ALƏMİ

daş müharibəsinin alovları göründü. Parçalanma meyilləri artırdı.

Zaman Heydər Əliyevi oddan, sudan keçirib, ən çətin sınaqlardan çıxarıb Azərbaycanın bu günləri üçün hazırlayırmış. Xaosdan istifadə edən, gərəvə yoxsulunu, Qarabağı zəbt edən Ermənistəni sazişə məcbur etdi.

Respublikanı İstiqlalına qovuşdurdu. Müstəqilliyimizi sağlam bünövrə üzərində inşa etməyə başladı. Heydər Əliyevin gəlməsi ilə ölkədəki kərtənkələlər qaçmışdı, amma bəzilərinin quyuqları qopub qalmışdı, hələ çabalayırdı.

Mən ilk dəfə idi ölkə rəhbəri-nə şeir yazırdım. O vaxta kimi nə Lelinə, nə Stalinə, nə də Bağırova şeir yazmamışdım. İlk dəfə ölkə prezidenti Heydər Əliyevə gərgin dövürdə şeir yazdım. Yox! Mən borcumu qaytarmadım. Sevincimi hayqırırdım:

*“Ey böyük insan,
mən də yanındayam,
sağam!*

Zəfər səninlədir! Biz səninləyik”.

Şairin “Yaşa, Prezidentim, yaşa” mahnısı (musiqisi Rəşad Həsimovundur) bu gün repertuardan düşməyən dəyərli mahnidır. Şairin böyük şəxsiyətə hörmət və ehtiramla zəngin bu şeirində xalqın arzu və istəyi, ona olan ehtiramı ümumiləşdirilir:

*Sevimli könüllərin,
Dua deyən dillərin,
Obaların ellərin
Ümid çırğısan sən.*

Nəqarot:

*Yaşa prezidentim yaşa
Millətinlə baş-başa.*

Səhətiylə bağlı problemlər yarananda milyonlarla azərbaycanlı kimi o da nigarançılığını gizlətmir:

*Bizi salma təlaşa,
Yaşa, Prezidentim, yaşa.
Nə qədər dostun, yarın,
Üzə gələn baharın.
Dünyada balaların
Aydın sabahsan sən.*

Nəqarot:

*Aylar, illər nə gözəl,
Əllərdə gülər gözəl.
Dur gəl vüqarla, dur gəl,
Düşmənər göz dağışan.*

“Neydər Əliyev haqqında oda”da (musiqisi Kəmalə Heybət qızı) vətəni Azərbaycana əbədilik arzulayan şairin vətən sevgisi çox güclüdür:

*Yaşa, Azərbaycan,
Ey Vətən, ey Vətən.
Ödlər yurdum Azərbaycan.*

Başı müsibətlər çəkən vətənimizin XX əsrin son onilliklərində üzərini alan qara buludlar, dağilan, süquta uğrayan imperiyani saxlaməq üçün çalışan qüvvələrin çirkin siyaseti nəticəsində müharibəyə cəlb edilən ölkədəki ağır vəziyyət, bundan istifadə edən qüvvələrin qarşısını vaxtında almağa

qadir olan böyük siyasətçi, ictimai xadim H.Əliyevin gəlişi, ölkəni həm vətəndaş müharibəsindən, həm də xarici müdaxiləçilərin çirkin siyasetindən qalibiyətlə çıxaran Ulu Öndərin əməyi önə çəkilir:

*Bizə tələ qurdum dövran,
Düşmən qəddar, ölkə viran.
Gözümüzə yağdı kədər,
Dedik, Allah, kömək göndər.
Xalq hayına gəldi Heydər,
Heydər oldu Ulu Öndər.
Heydər qala kimi durdu,
Qanun yazdı, ordu qurdum.
Diş qana batmışların
Yolun kəsdi, dişin qirdi.*

Gərgin anların yaşantılardan acı çəkmiş bir vətən oğlu kimi şair F.Qoca çəşqin qalmış millətinin gözlərini açan, xalqı doğru yola istiqamətləndirən, Azərbaycana işıq saçan böyük şəxsiyyətin sayəsində qazanılan qələbələri dilə gətirir:

*Hər gün yeni zəfər çaldıq,
Zəhmət ilə biz ucaldıq.
Kəmənd oldu kəmərlərim,
Qoynumuza ellər aldıq.
Hər gələn gün yeni gündü,
Qaranlıq burdan sürgündü.
Ellərimdə toy-düyündü,
Kəndlərimin üzü güldü.
Oğlun, qızın igid ərdi,
İşiq yudu qəmi-dərdi.*

Şair bu gün azad, bəxtəvər yaşıyan millətinin, xalqının onun əməyini bu gün necə yüksək qiymətləndirirə, gələcək nəsillərin də ona olacaq hörmət və ehtiramını görür:

*Cox əsrlər keçəcəkdi,
Ulu Öndər, Ulu Heydər
Adına and içəcəkdir,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Heykəlinə salam verib
Zaman gəlib keçəcəkdi
Ziyarətdən Ulu Heydər,
Körpələr də gül-çiçəkdi,
Ziyarətə gələcəkdi,
Bu, gözəl bir gələcəkdi.
Nəsillər də nəsil-nəsil
Salamına gələcəkdi
Ulu Öndər, Ulu Heydər.*

* * *

Bahar fəqli, yay fəqli kimi pəyiz fəslinin də rəngarəngliyi F.Qocanın şeirlərinin mövzularındandır. O,bəzən fəsillərin gözəlliklərini tərənnüm edir, bəzən onların xarakterik xüsusiyyətlərini bədiileşdirir, bəzən də fəsillərlə üz-üzə durub onlarla canlı kimi səhbət edir, onlarla səhbət edir.

“Payız duyğuları” şeirində

*Küləyini çırp üzümə,
yaxamı cir,
saçımı yol!*

- deyə müraciət etdiyi payızaya hirs-lənmir, “payız, sağ ol!” - deyir.

*Soyuq-soyuq dalğalarla
gözərimə,
ürəyimə çırpılsan da,
sən haqlısan,
işini gör.*

Onun da bu gözəllikləri ilə ürəyə yatımlı olduğunu, özünə maraq oyatdığını, səmimiyyət doğurduğunu, bir sözə, təbiiliyini qiymətləndirir: “Payız, elə buna görə maraqlısan”.

Şair təbətin hər fəslinin gelişindən doğulan hissələrini şeirlərin mövzusuna çevirməkdə ustaddır. “Yaz ətri” şeirində

Yaz ətri var bu havanın gücündə,

Yaz ətri var burnumuzun ucunda, - deyir, bu gəlişin ruhunda doğurduğu hissələri qələmə alır. Baharin gəlişiyələ doğan günəş də onun nəzərində “ayrı günəş”dir - “təzətər”, “qaya üstə qara toxum kök salır”...

Quşlar indi bir-birini tanıyrı,

Körpə otlar yuxuludur, yuxulu.

Günəş bağlı pəncərəni qınayır,

Göbələklər qara torpaq qoxulu.

Yaz ətri var bu havanın gücündə,

Yaz ətri var burnumuzun ucunda.